

Írta: Gálné Szendi Katalin

Intézetben nevelt fiatalok családi életre nevelése

Az emberek döntő többségének legmeghatározóbb közössége a család. A gyermek itt tanul meg beszélni, táplálkozni, itt alakulnak ki a viselkedés alapvető sémái, szokásai, itt alapozódik meg erkölcsi értékrendje.

Az egészségvédelem egyik központi problémája, hogy hogyan tudja közegészségügyi mértékben aktivizálni a társadalom erőforrásait. Növeli a hatékonyságot, ha a segítő erők a családra, mint pszichoszociális egységre irányulnak.

Az intézetben élő fiatalok számára különösen fontos, hogy felkészítést kapjanak a családi szerepekre, hiszen eleve rosszul működő családokból vagy családnak alig nevezhető környezetből kerültek intézetbe. Mivel nem tanulták meg az alapvető erkölcsi normákat, a felelősségvállalást, a feszültségmegoldást és a konfliktuskezelés építő módjait, azaz énvédő mechanizmusaik nem fejlődtek ki, könnyedén válnak áldozataivá az élvezeti szerekek és a bűnözésnek.

A család egy speciális formája a nevelőszülősegre vállalkozó család, ahol a szülői és gyermekvédelemben dolgozó szülői és pedagógusi szerepeket együttesen kell gyakorolni. Az intézeti gyermek nevelőszülőhöz kerülése megváltoztatja az adott család struktúráját, a család minden tagjától új magatartásformákat, fokozott alkalmazkodást igényel. Úgy kell segítenie a gyermek egészséges fejlődését, hogy közben fel kell készítenie őt a vérszerinti család egészen másfajta értékrendjével történő szembesülésre is (láthatások, hosszabb-rövidebb otthonlétek, hazakerülés).

A nevelőszülők ehhez a nehéz feladathoz életük során nemigen kaptak mintákat, ezért a feladatra történő felkészítésen túl folyamatos segítséget is igényelnek.

Az intézetbe került gyerekek, fiatalok általában kiesnek a megyei családsegítő intézetek, nevelési tanácsadók, mentálhigiénikus területéből, így hatalmas az újratermelődés veszélye (intézeti leányanyák gyermekeinek törvényszerűen intézetbe kerülése).

A gyermekvédelemben dolgozó pedagógusokra rendkívül nagy teher hárul, és a gyermekvédelmi szakemberképzés jelenlegi, formálódó időszakában ismereteik általában hiányosak. A program kidolgozásakor a felsorolt elméleti megfontolásokról indultunk ki.

A program leírása

A kísérleti program helyszíne: Heves Megye Önkormányzata Gyermek- és Ifjúságvédő Intézete – Pétervásárai Nevelőotthon, Gyermek és Ifjúsági Otthon, Eger; József Attila Ifjúsági Otthon, Hatvan; Lőrinci Gyermekotthon; Átmeneti Otthon.

Célcsoportok:

- I. Intézeti nevelt fiatalok
 1. Nevelőotthonokban élők
 2. Nevelőszülőknél élők
- II. Otthonházban élő és utó gondozott fiatalok
- III. Nevelőtanárok és családsegítő tanárok
- IV. Nevelőszülőket segítő pedagógusok
- V. Hivatásos nevelőszülők

Alkalmazott módszerek

- előadások
- tematikus kiscsoportok
- tréningcsoportok

Szükséges egy felmérés elvégzése, amely az intézetből kikerült 18-24 éves utógondozott fiatalok helyzetét vizsgálná. A kérdőív felvétele interjú módszerrel történik, és kitér az aktuális élethelyzetre, a párkapcsolatokra, házasságra, esetleges gyermekekre, egészségi állapotra, munkahelyre, közösségi kapcsolatokra, az utógondozott fiatal terveire, céljaira.

Az előadások tematikájában megismert testi betegségek, nemi úton terjedő fertőzések önkéntes szűrővizsgálata, illetve védőoltás alkalmazása (Hepatitis B).

A program lefutása egy évet vesz igénybe, a nyári szabadságot is tekintve. A csoportokban való részvétel önkéntes jelentkezés a-lapján a munkahely támogatásával történik. A motiváltság erősítésére a programot végigvivő pedagógusok bizonyítványt kapnának, amely feltehetően erősíteni fogja munkahelyi státusukat is.

Értékelő beszámoló

Heves Megyében 800 fölött van a különböző nevelőotthonokban és nevelőszülőknél elhelyezett intézeti nevelt gyermekek és fiatalok száma.

Testi és mentális egészségi állapotukról összefoglaló, statisztikai felmérés nem áll rendelkezésre, de tudjuk, hogy főleg a kisebb korosztály egészségügyi szempontból elhanyagolt állapotban kerül intézetbe. Az idősebb (10 év fölötti) gyerekek és fiatalok között általános a dohányzás, gyakori az alkoholfogyasztás és egyre gyakoribb a kábítószerekkel való visszaélés és a lányoknál a korai szexuális élettel való megismerkedés, vagy éppen szexuális jellegű bántalmazás elszívődése.

Mindezek miatt az intézetbe került, vagy már születésétől itt felnövő fiatalok számára különösen fontos, hogy családi életre, a család működésére, feladataira, a családi szerepekre felkészítést kapjanak és az egészséges életmód iránti igényük kialakuljon.

Az életük során elszívődött számtalan pszichotrauma személyiségfejlődésüket károsítva veszélyeztetetté teszi őket, hajlamosakká az élvezeti szerektől való függés kialakulására, a deviáns magatartásformák irányába való sodródásra. Ezen hiányosságok és torzulások pedagógiai és pszichológiai módszerekkel ellensúlyozhatóak.

Programunk kidolgozásánál nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy a fiatalokkal történő közvetlen foglalkozások mellett a velük közvetlen kapcsolatban álló nevelők, nevelőszülők is kapjanak olyan ismereteket és módszereket, melyek segítséget adnak nevelői munkájukhoz.

Az előadások 2 hetente zajlottak. Részt vettek a megye nevelőotthonainak pedagógusai és a nevelőszülők mellett a tágabban vett gyermekvédelemben dolgozó szakemberek (gyámügyesek, családsegítők), iskolákban, nevelési tanácsadóban dolgozó pedagógusok. A résztvevők száma 60-100 közötti volt minden előadáson.

Az ismeretek passzív befogadásán túl jellemzőek voltak a hozzászólások, kérdések, mely jelezte a témák iránti érdeklődést, illetve további ismeretek iránti igényüket.

Az ismeretek szerzésén túl rendkívül fontosnak tartottuk a nevelők, nevelőszülők számára tréningcsoportok (önismereti, kapcsolati készség, pozitív viszonyulás fejlesztő) szervezését, hiszen a nevelés menetében saját személyiségükkel dolgoznak.

Életvezetésükkel, konfliktusmegoldásaikkal, gondolkodásukkal nyújtanak példát, rájuk hárul a családi-szülői funkciók részbeni pótlása, melyben egész személyiségükkel nyújtanak mintát, és a köztük és a gyermek között kialakult empátiás kapcsolat biztosíthatja csak, hogy a gyermekek a pozitív viselkedési mintákat elfogadják és magukévá tegyék, interiorizálják.

Ennek keretében a megye 3 területén (Eger, Gyöngyös, Hatvan) szervezetünk 4 csoportot, mintegy 60 nevelő részvételével.

Jellemző volt, hogy a fiatalok csoportvezetőiket – bár függő viszonyban egyikkel sem voltak -kezdetben bizalmatlanul fogadták, valamiféle felügyelő-jelentő szerepbe helyezték – ezt azonban sikerült gyorsan oldani. A későbbiekben már örömmel, a részvétel igényével jártak, tartós elmaradás kevés volt.

Mindegyik csoportban nehézséget okozott a fiataloknak érzelmeik kimutatása és az agresszív megnyilvánulásuk fokozott jelenléte.

Egymásra való figyelésük, egymás iránti mélyebb, empátiás érdeklődésük kialakulása lassúbb, és újszerű élmény számukra a másik embertől való figyelem megkapása is.

A csoportfoglalkozások tematikája az önismeret, kommunikáció, empátia, férfi-női szerepek, kapcsolati probléma kezelése, értékrend, családi szerepek köré rendeződött. Lényeges, hogy bár a család a csoportvezetők által is felszínen tartott témakör volt, a fiatalok spontán, improvizált játékaiban is ez jelent meg leggyakrabban.

Csoportos tréningek

Mínt hogy a normál populációban, az intézetben élő gyermekek közül is a serdülő korosztály a legveszélyeztetettebb a deviáns magatartásformák (alkohol, drog, prostitúció) irányában, ebben a korban kerülnek felszínre a jövővel, családi élettel, értékrenddel, önismerettel kapcsolatos elképzeléseik és problémáik. Ezért a vele való foglalkozást tartottuk a legfontosabbnak.

Három ifjúsági csoportot szerveztünk. Kettőt Egerben az Ifjúsági Otthonban, Átmeneti Otthonban és nevelőszülőknél élő fiataloknak, egyet pedig Pétervására nevelőotthonában elhelyezetteknek. A csoportmunkába 43, túlnyomóan 14-18 év közötti fiatal kapcsolódott be.

Mindegyik csoport kettős vezetéssel működött (férfi-nő páros) -férfi-nő, anya-apa mintaként is szolgált.

Mindhárom csoport önismereti, személyiségfejlesztői céllal szerveződött, önismereti játékok, témarajz elemzés, drámajáték, strukturált gyakorlatok technikával zajlott, 10x2 órában.

A tréning befejezése minden csoportnál az átlagosnál nehezebb volt. Ennek oka lehet egyrészt egy számukra nem gyakori bizalmi légkörhöz való fokozott ragaszkodás, másrészt eddigi életük során már sokszor átélt kapcsolat-megszakadástól való félelem. A folytatás igénye mindenhol erősen megjelent.

További összegzésként elmondható, hogy a fiatalokra, a korosztályukra egyébként is jellemző kortárs-hatás jelentősége az átlagosnál fokozottabban érvényesül.

A csoportvezetői munkát érintő, de nagyon fontos jelzésnek tartom, hogy mindegyik vezető folyamatosan beszámolt arról, hogy bár régóta és sok ifjúsági csoportot vezetnek, az intézetben élő fiatalokkal való találkozások érzelmi terhelése, ezek feldolgozása többszöröse az átlagosnak.